

3. Соединенные Штаты Америки: Конституция и законодательные акты. Под ред. О. Жидкова. – М.: Прогресс, 1993. – С. 326 с.
4. Зубков С. А. Лоббизм в практике менеджмента // Социально – политический журнал. – 1996. – № 5. – С. 137 – 147.
5. Губернаторов В. А. Группы влияния российских деловых кругов // Власть. – 1995. – № 7. – С. 53 – 57.
6. Зяблюк Н. Г. Лоббизм в США как политический институт // США: ЭПИ. – 1995 – № 1. – С. 51 – 56; № 2. – С. 43 – 51.

УДК 341.215.2

*Оверчук О. В., Міжнародний економіко-гуманітарний
університет ім. академіка С. Дем'янчука*

АКТИВІЗАЦІЯ ПРОТЕСТНИХ РУХІВ ЯК ВИЯВ ЗАГОСТРЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУГИ У СВІТІ

У статті досліджуються основні причини активізації протестних рухів у країнах Заходу. Аналізуються цілі акцій протесту, реакція влади на вимоги протестуючих та результативність рухів.

В статье исследуются основные причины активизации движений протеста в странах Запада. Анализируются цели акций протеста, реакция власти на требования протестующих и результативность движений.

This article deals with main reasons of protest movements activation in the countries of the West. In the article is analysed principal tasks of protest actions, reaction of authorities to requirements of protesters, effectiveness of movement.

Глобалізаційні процеси кінця ХХ початку ХХІ століття привели до поглиблення взаємної залежності країн світу. Сьогодні не лише економічні, екологічні чи політичні проблеми однієї країни впливають на ситуацію в інших державах, а й протестні рухи, виникаючи в одному місці, можуть миттєво поширитися на всю земну кулю.

2011 рік ознаменувався глобальною хвилею соціальних і політичних протестів: Арабська Весна, заворушення в Лондоні, протести в Ізраїлі та Індії, рух «Захопи Волл-стріт» у США та «Індігнадос» в Іспанії. Хоча ці рухи мають різні причини, вони вказують на загрозливу тенденцію зростання рівня соціальної напруги не лише на Сході, а й на Заході.

Рухи протесту не є явищем характерним лише для кризових часів. Час від часу вони виникають у більшості держав світу, що є цілком закономірним, адже навіть у країнах, для яких характерним є демократичний політичний режим, громадянам доводиться вдаватися до протестних акцій, щоб звернути увагу уряду на певну проблему та захистити свої права. Вуличні протести – це один з найефективніших способів привернути увагу влади, ЗМІ та громадськості, висловити свою точку зору з того чи іншого приводу та змінити ситуацію на свою користь.

Метою цієї статті є дослідити активізацію процесу виникнення сучасних рухів протесту в економічно-розвинених країнах, виявити причини, що їх спричиняють.

Важливими для дослідження громадських рухів протесту є доробки російських вчених Г. Ділігенського, Є. Здравомислової, В. Костюшова, М. Малютіна, а також роботи таких західних авторів як Д. Барі, Л. Вей, Дж. Гібсон, Р. Даг, Дж. Дженкінс, С. Ліпсет, Є. Мюллер, В. Рейзінгер, С. Хантінгтон та ін. Окремі аспекти діяльності протестних рухів в Україні досліджувалися такими вітчизняними науковцями як В. Бабкіна, Н. Бабенко, М. Головатий, А. Колодій, П. Мартиненко, Ю. Шемшученко, Г. Почепцов, А. Ткачук та ін., однак, на нашу думку, проблема виникнення нових протестних рухів в економічно-розвинених країнах все ще потребує більш детального дослідження.

У нашій статті ми детально зосередимося на двох рухах протесту, які набули у 2011 році глобального характеру: «Захопи Волл-стріт» та «Індігнадос».

Рух «Захопи Волл-стріт» (англ. Occupy Wall Street) – вияв громадського протесту, який розпочався 17 вересня 2011 року в Нью-Йорку і поширився на інші американські міста та країни світу. Акції цього руху тривають по теперішній час. Мета учасників акції – тривале захоплення вулиці Волл-стріт у фінансовому центрі Нью-Йорка з метою привертання громадської уваги до «злочинів фінансової еліти» і заклик до структурних змін в економіці, протесту проти економічної та соціальної нерівності.

У акції не існує яскраво вираженого лідера та ідеолога, але думка про протест народилася в групі Adbusters, канадській некомерційній антиспоживчій організації, яка в середині 2011 року запропонувала мирне заняття Уолл-стріт на знак протесту проти корпоративного впливу на демократію, зростаючої майнової нерівності і відсутності відповідальності за початок світової

фінансової кризи [1]. Активну підтримку руху надає інтернет-група «Аноніми». Крім того, 28 вересня 2011 року демонстранти отримали підтримку декількох великих профспілок, включаючи Союз транспортних працівників, який налічує близько 40 000 членів [2] та інших.

Головна вимога акції – щоб влада США діяла в інтересах більшості, а не найбагатшої меншості населення країни. Адже, відповідно до звіту Управління Конгресу США по бюджету, з 1979 по 2007 рік прибутки 1 % населення зросли в середньому на 275 %, тоді як прибутки 60 % американців, що становлять середній клас, збільшилися лише на 40 %. З 1979 року 1 % став платити менше податків, а у 400 найбільш багатих платників податків прибутки зросли на 392 %, при падінні податків на 37 % [3].

У 2007 році 1 % американського населення контролював 34,6 % від загального багатства країни, а наступні 19 % – 50,5 %. Таким чином 20 % американців належало 85 % багатств країни, а іншим 80 % населення – 15 %. Після початку світової фінансової кризи, доля у багатстві країни, що належить 1 % населення, виросла з 34,6 % до 37,1 %, а доля 20 % американців відповідно – з 85 % до 87,7 % [3].

Саме тому, демонстранти як політичний слоган використовують гасло «Нас 99 %», яке є натяком на нерівність в прибутках, багатстві і політичній владі між елітою (1 %) й усіма іншими громадянами США (99 %) [4].

Більшість учасників акції не вважають, що протести зможуть вплинути на політичну позицію політиків, хоча результати опитування свідчать, що більше сподівань протестуючі покладають на демократичну партію і майже не вірять, що до їхніх вимог прислухаються республіканці [5].

Президент США Барак Обама, який є представником демократів, заявив про свою підтримку руху: «Багато учасників руху «Захопи Волл-стріт» як у Нью-Йорку, так і по всій країні розчаровані тим, що розмивається поняття «американська мрія», яка припускає, що наполегливою працею можна всього досягти. Так не має бути. Америка не повинна бути «країною можливостей» тільки для невеликої групи людей, вона повинна бути «країною можливостей» для всіх. Ми будемо за це боротися, але для цього потрібен час» [6].

Республіканці тим часом оцінюють дії протестуючих зовсім інакше. Зокрема, один з можливих кандидатів на пост президента США від Республіканської партії Херман Кейн звинувачує

Барак Обама у сприянні організації акцій протесту для того, щоб відвернути громадську увагу від провалу економічної політики адміністрації. Політик стверджує, що ті громадяни, які не мають грошей і роботи, повинні звинувачувати в цьому себе, а не корпорації або великі банки. Ці люди просто не розуміють суті того, що зараз відбувається. Фактично, вони виступають проти капіталізму як такого, а саме він зробив Америку процвітаючою країною. Він вважає акції «Захопи Волл-стріт» антиамериканськими і припускає, що вони незабаром можуть перетворитися на повноцінну класову війну. При цьому винуватим у ній буде, на його думку, чинний президент країни [7].

Барак Обама вже звинувачували в розпалюванні класової війни, коли він запропонував ввести безпрецедентний для Америки податок для багатих. Ця ідея знайшла широку підтримку серед населення, проте поки що так і не була схвалена урядом США.

Учасники руху поширювали інформацію про свою діяльність та узгоджували свої акції переважно через соціальні мережі та інтернет-сайти. ЗМІ спочатку приділяли висвітленню протестів не багато уваги, що можна пояснити кількома причинами: небажанням загострювати свої стосунки з владою та віднесенням протестних акцій до подій, які не зможуть зацікавити громадськість, адже спочатку акції руху проходили мирно, без сутичок з поліцією і без будь-яких політичних наслідків. Ситуація змінилася, коли поліція почала очищати парки від наметових містечок, заарештовувати учасників масових акцій, що дозволило протестуючим поширити по всьому світу фотографії, на яких поліція застосовує перцевий газ проти мирних демонстрантів, б'є їх кийками, заарештовує, що дозволило говорити про пограння демократичних свобод у США та повернути увагу преси, залучити до руху більше учасників.

Рух «Захопи Волл-стріт» не збирається найближчим часом відмовлятися від боротьби, однак з настанням зими учасники руху вирішили змінити тактику: вони мають намір відмовитися від тривалої «окупації» міст на користь проведення окремих щотижневих демонстрацій і маршів [8].

Переконаність більшості населення країни у несправедливості розподілу економічних ресурсів, високий рівень безробіття, відчуття незадоволення рівнем свого життя, зниження соціальних стандартів змусили тисячі людей практично щодня виходити протестувати на вулиці. Окрім Нью-Йорка, демонстрації «Захопи Волл-стріт» проходять і в інших містах США, надихнувши

на проведення подібних акцій людей у багатьох країнах світу [9], зокрема, в Канаді, Австралії, Новій Зеландії, Японії, Китаї, Тайвані, Південній Кореї, Індонезії, Італії, Греції, Німеччині та Великій Британії [10].

Ще одним яскравим явищем 2011 року є рух «Індігнадос» (обурених), який виник 15 травня і потряс іспанську політичну еліту до самих основ. Телебачення Іспанії відправляло цілі бригади репортерів висвітлювати події в Тунісі та Єгипті, одночасно ігноруючи події, що відбуваються буквально під носом. Тільки один канал вів репортажі з Пуерта дель Сіль, центральної площі Мадрида.

Першою реакцією правлячої Соціалістичної партії на демонстрації була спроба заборонити протести, використовуючи закон про «передвиборну тишу». У цьому її підтримали Виборчком і Верховний суд. Голосування в цих органах, проте, було далеко від одностайного, рішення пройшли з невеликою перевагою голосів.

Ось основні вимоги руху, які були викладені у прийнятому маніфесті «За реальну демократію зараз»:

«Пріоритетами будь-якого розвиненого суспільства мають бути рівність, прогрес, солідарність, свобода культури, стійкий розвиток, добробут і людське щастя.

Теперішній стан нашого уряду і економічної системи не забезпечує захисту цих пріоритетів і є, багато в чому, перешкодою на шляху до людського прогресу.

Прагнення влади і зосередження її в руках небагатьох створює нерівність, напруженість і несправедливість, що ведуть до насильства, яке ми відкидаємо.

Застаріла і протиприродна економічна модель живить соціальний механізм, що знищує сам себе за рахунок збагачення меншості і зuboжіння інших. І так до повного руйнування» [11].

Рух повторив досвід арабських революцій, використовуючи Інтернет для комунікації і організації, як альтернативу центральним ЗМІ, які виражають інтереси головних партій країни. Інтернет-сервіси надзвичайно прискорили розвиток акції протесту. Крім того, завдяки ним, учасники руху стали значно впевненіші у власному успіху. Телебачення і газети перетворилися на пасивних спостерігачів, що висвітлюють події, про які вже давно всім відомо.

Завдяки Інтернету рух «Індігнадос» підтримали і в інших країнах світу, зокрема, рух «Захопи Волл-стріт» виник пізніше і вимоги протестуючих багато в чому схожі.

Десятки тисяч людей протестували проти скорочення соціальних видатків у Португалії, де уряд з метою скорочення дефіциту бюджету планує зменшити зарплати державних службовців, тимчасово скасувати 13 і 14 зарплатню для працівників держсектору і збільшити робочий день.

Ситуація у Португалії досить складна: рівень безробіття сягає 12 %, існує загроза дефолту, міжнародні кредитори вимагають зменшити виплати, погрожуючи, що в іншому разі не виділять португальському урядові черговий транш фінансової допомоги. Однак громадяни, які вийшли на протестні марші, вважають, що уряд не зможе вивести країну з кризи завдяки зниженню рівня життя населення. Влада такими діями лише посилить невдоволення у суспільстві [12].

Страйк організований профспілками 24 листопада 2011 є однією з найбільш масових заходів за 20 років. У країні зупинилося метро, не вийшли на роботу авіадиспетчери, не відкрилися школи, пошта та більшість державних установ. Двері лікарень в цей день також були закриті. Медики займалися лише тими, кому необхідна невідкладна допомога. Від народного гніву постраждали податкові служби – нападів зазнали одразу кілька столичних офісів. Розбивши вікна, невідомі кинули всередину пляшку з легкозаймистою речовиною.

Громадяни вважають, що такий вияв громадського протесту є необхідним, однак не впевнені, що зможуть досягти мети: «Людям треба було вийти на страйк, але не думаю, що вдасться чогось досягнути. Уряд не звертає на нас увагу. Чи будемо ми страйкувати чи ні – нічого не зміниться», – каже мешканець Лісабона Емануель Гаведжа [13].

Одними з найбільш масових були акції протесту у Італії. Тисячі людей в Мілані, Римі та сотні інших міст країни протестували проти жорсткої економії бюджету. Італійці переконані: план скорочення державних витрат передусім зачепить гаманці пересічних громадян. Маніфестації пройшли по всій країні: демонстранти обурені діями уряду, який ухвалив рішення в найближчі 3 роки урізати бюджетні витрати на 120 мільярдів євро. Найбільше постраждає держсектор, освіта і культура, що на думку громадян, втягне країну у безодню [14].

У Токіо до економічних закликів додалися екологічні – проти використання ядерної енергії. Загалом же послідовники руху «Індігнадос» виступають проти влади грошей та економічної нерівності.

У Сідней 15 жовтня 2011 року приблизно 2 тисячі людей протестували перед Центральним резервним банком Австралії. До них долучилися аборигени, комуністи та члени профспілок. Метою акції була зміна самого принципу роботи влади. Гроші не повинні керувати політикою [15].

У Брюсселі – столиці Європейського Союзу головним гаслом маніфестантів стало: «Нас 99 відсотків» – натяк на те, що за кризи капіталістів розплачуються звичайні громадяни. Загалом в акції взяли участь майже 6500 людей, переважно молодь [16].

Акція у Римі проти влади грошей і економічної нерівності стала однією з наймасовіших. У ній взяли участь від 150 до 200 тисяч людей. Величезний натовп паралізував рух у центрі столиці. Вже за півгодини мирна хода переросла у насильницькі дії. Молодики почали підпалювати дорогі авто і бити вітрини крамниць. Однак організатори протесту запевняють, що приватну власність пошкодили радикальні угруповання. Марш «обурених» вони використали як привід [17].

Німеччина також не залишилася осторонь. Кілька тисяч людей вийшли на вулиці німецьких міст протестувати проти соціальної нерівності у світі. Найбільші демонстрації відбулися у Франкфурті та Берліні. «Нас – 99 %», – несли плакати протестуючі, натякаючи на несправедливість того, що 1 % населення Землі володіє 40 % світових статків. У Франкфурті люди прийшли до будівлі Європейського центробанку, вимагаючи послабити диктат фінансових установ [18].

Реакція влади на акції протесту є неоднозначною. Досить часто демонстрантів заарештовують, пояснюючи переважно не санкціонованістю акцій протесту, хуліганськими діями, заблокуванням проїжджої частини, прагненням прорватися у фінансові установи, однак протестуючих доволі швидко відпускають. Влада міст намагається позбавитись від наметових містечок, розбираючи їх під приводом боротьби за чистоту.

Борються з протестами і в інформаційному просторі. Влада пояснює свої дії об'єктивними обставинами, прагненням подолати наслідки фінансової кризи, необхідністю, звертається до здорового глузду населення і переконує, що їхній рівень життя є досить високим, інші країни живуть гірше.

Однак, загалом уряди країн намагаються поменше реагувати на акції протестів, адже саме негативна реакція, переслідування, перешкоджання вільному висловлюванню громадян може повернути більше уваги до протестуючих, загострити ситуацію і перетворити

маловпливові рухи на революції, які знищують основи того політичного та економічного ладу, який зараз існує у світі.

На нашу думку, однією з причин загострення соціального напруження у світі та активізації протестних рухів є нинішні проблеми глобальної економіки зумовлені подіями останніх трьох років, зокрема, державними позиками, що призвели до боргової кризи, яка є результатом багаторічного, неадекватного соціально-економічним реаліям господарювання в більшості країн світу: надмірного навантаження на бюджет, ігнорування демографічних тенденцій, помилкової міграційної політики, низької безпеки на фінансових ринках, надмірного споживчого кредитування тощо [19]. Проблеми в економіці, світова фінансова криза є найбільш вагомими факторами, які спричинили не лише рухи протесту, а й зміну урядів, що вже сталося у п'яти країнах в Єврозоні: Греції, Італії, Португалії, Ірландії та Іспанії.

Незадоволення громадян викликає і той факт, що більшість країн намагаються боротися з кризою завдяки реверсу соціальних стандартів, що спричиняє різке розшарування суспільства і втрату того рівня життя, до якого звикли у кожній із них. Втрата відчуття соціально-економічної захищеності в таких країнах докорінним чином змінює не тільки економічну, а й політичну конфігурацію цілих регіонів.

Таким чином, протестні акції 2011 року у країнах, які традиційно відносяться до економічно розвинених, показують, що економічна криза, зниження соціальних стандартів прямо впливають на активізацію протестних рухів у країнах Заходу, які мають відносно високий рівень життя та володіють демократичними інструментами впливу на владу. Вони є показником наростання протестних настроїв у країнах світу, пробудження політичної свідомості населення, яке не хоче відмовлятися від звичного рівня життя через несправедливу, непрофесійну політику своїх урядів.

Література:

1. Fleming A. Adbusters sparks Wall Street protest Vancouver-based activists behind street actions in the U. S. / Fleming, Andrew // The Vancouver Courier, September 27, 2011).
2. Occupy Wall Streets gets support from unions [Electronic resource]. – Access: <http://rt.com/usa/news/occupy-wall-unions-street-817/>.
3. Domhoff G. William. Wealth, Income, and Power [Electronic resource] / G. William Domhoff // UC-Santa Barbara Sociology Department. – Access: <http://www2.ucsc.edu/whorulesamerica/power/wealth.html>.

4. Zaid Jilani. «5 Facts You Should Know About the Wealthiest One Percent of Americans» [Electronic resource] // AlterNet. – Access: http://www.alternet.org/economy/152601/5_facts_you_should_know_about_the_wealthiest_one_percent_of_americans/?page=entire.
5. Panagopoulos C. Occupy Wall Street Survey Results / Costas Panagopoulos // Fordham University: Department of Political Science, October 2011. – 4 p.
6. Obama Says Wall Street Protests Show Widespread Frustration, Predicts 2012 Effects [Electronic resource] // NBCNewYork, Thursday, Oct 6, 2011. – Access: <http://www.nbcnewyork.com/news/>.
7. Михайлова А. «Они там всё разнесут». В США разгорается война против финансистов / Антонина Михайлова // Деньги, 11 октября 2011. – Режим доступа: <http://www.aif.ru/money/article/46460>.
8. Учасники руху «Окуповуй Уолл-стрит» мають намір згорнути палаткові табори до весни [Електронний ресурс] // ІТАР-ТАРС, 1 грудня 2011. – Режим доступу: <http://www.itar-tass.com/c/237/285937.html>.
9. Захвати Уолл-стрит [Електронний ресурс] // Матеріал из Вікіпедії – свободної енциклопедії. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
10. «Захопи Волл-стріт»: банки розкошують, а люди – без роботи [Електронний ресурс] // euronews, новини у світі. – 16.10.2011. – Режим доступу: <http://ua.euronews.net/2011/10/16/us-anti-greed-protesters-march-on-times-square>.
11. Хёрд Д. «Индигнадос» (возмущённые) – новый фактор испанской политики / Джон Хёрд, Виктория Гастейз // Помидор. – Режим доступа: <http://pomidor.blox.ua/2011/05/ldquoIndignadosrdquo-vozmuschennye-ndash-novyj.html>.
12. Португалія готується до загального страйку [Електронний ресурс] // euronews, новини у світі. – 18.10.2011. – Режим доступу: <http://ua.euronews.net/2011/10/18/general-strike-plans-for-portugal-as-unions-object-to-more-austerity>.
13. Португалія: страйк проти бюджетних скорочень [Електронний ресурс] // euronews, новини у світі. – 24.11.2011. – Режим доступу: <http://ua.euronews.net/2011/11/24/strike-and-dowgrade-deepen-portugal-s-woes/>
14. Італійці готують погроми проти підвищення податків [Електронний ресурс] // euronews, новини у світі. – 06.09.2011. – Режим доступу: <http://ua.euronews.net/2011/09/06/strike-hit-italy-to-call-austerity-confidence-vote>.

15. Рух «Індігнадос» охопив майже половину планети [Електронний ресурс] // euronews, новини у світі. – 15.10.2011. – Режим доступу: <http://ua.euronews.net/2011/10/15/australasia-and-far-east-kick-off-global-protest>
16. «Обдурені» крокують Європою [Електронний ресурс] // euronews, новини у світі. – 15.10.2011. – Режим доступу: <http://ua.euronews.net/2011/10/15/planet-wide-protests-denounce-corporate-greed>.
17. Рим у полоні «обурених» [Електронний ресурс] // euronews, новини у світі. – 15.10.2011. – Режим доступу: <http://ua.euronews.net/2011/10/15/economic-protests-in-rome-turn-violent>.
18. Марші «обурених» у Франції та Німеччині [Електронний ресурс] // euronews, новини у світі. – 05.11.2011. – Режим доступу: <http://ua.euronews.net/2011/11/05/indignados-keep-up-protests/>.
19. Сколотяний Ю. Криза, світ і Україна / Юрій Сколотяний [Електронний ресурс] // «Дзеркало тижня. Україна». – № 32. – 09.09.2011. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/kriza,_svit_i_ukrayina-87577.html.

УДК 82-3:340.12

Хижняк Ю. В., НУ «ОЮА»

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРАВОВОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

В статті розглядається роль художньої літератури в інтерпретації правового життя суспільства. Художня література досліджується і з точки зору її впливу на правове життя, і з позиції її значення як джерела інформації про правове життя конкретного суспільства. Таке бачення художньої літератури розкривається за допомогою аналізу її взаємозв'язку з правовою культурою, яка є складовою частиною правового життя суспільства.

В статье рассматривается роль художественной литературы в интерпретации правовой жизни общества. Художественная литература исследуется и с точки зрения ее влияния на правовую жизнь, и с позиции ее значения как источника информации о правовой жизни конкретного общества. Такое видение художественной литературы раскрывается с помощью анализа ее взаимосвязи с правовой культурой, являющейся составной частью правовой жизни общества.